

Jasné myslenie ako cesta ku slobode

Ad: Martin Bobko – NZP ako impulz ku slobode

(Diskusia k recenzii „Nepodmienený základný príjem ako pasca pohodlnosti“)

Na začiatok by som si dovoľil pripomenúť všetkým, ktorí túto diskusiu prípadne sledujú, že jej cieľom nemá byť iba prezentácia názorov jej účastníkov, ale aj úsilie dobrať sa k odpovediam na dve kľúčové otázky:

1. Zodpovedá nepodmienený základný príjem (NZP) požiadavkám našej doby a prispeje nejako k riešeniu súčasných sociálnych a kultúrnych problémov?
2. Je základný príjem oddelením práce a príjmu vo všeobecnosti a prípadne aj v konkrétosti vo vzťahu k idei trojčlennosti sociálneho organizmu formulovanej Rudolfom Steinerom?

Hľadanie odpovede na uvedené otázky boli dôvodom, ktoré mňa osobne priviedli k napísaniu úvahy (spojenej s recenziou), ktorú som nazval „Nepodmienený základný príjem ako pasca pohodlnosti“. Prvá z otázok je pochopiteľne dôležitejšia, pretože druhá bude môcť byť detailne zodpovedaná až potom, keď budeme poznať prvú odpoveď. Nie je možné posudzovať oddelenie práce a príjmu bez toho, aby sme vedeli, čo naša doba od nás požaduje. Ak niekto má potrebu nastoliť ešte ďalšie kľúčové otázky súvisiace s témou, bude to z môjho pohľadu vítané.

Už pri prvom pohľade na reakciu diskusného partnera vidíme, že aj on považuje za dôležité vyjasnenie pojmu slobody. Dôležitosť charakterizovania tohto pojmu je pre realizáciu akýchkoľvek sociálnych a kultúrnych opatrení nesmierna. Bez toho sa nepohneme ďalej a preto je dobré, že sa diskusia o nej začala (autor knihy „Príjem pre všetkých“ však charakteristiku slobody opomenul).

Ak je diskusným partnerom naznačované, že v recenzii bola sloboda oddelená od konania, tak treba povedať, že o tom, že by v súvislosti so slobodou nemal byť človek činný, nebola žiadna zmienka. Rovnako nebola zmienka ani o tom, že by človek mal jednať na základe svojich pudov. Naopak, bolo zdôraznené, že človek smie byť činný, a že ak má slobodný motív svojho činu (zbavený pudovosti, emocionality, rutiny a konvencie), potom aj jeho čin v takomto zmysle možno nazvať slobodným. Slobodnosť jeho činu neurčujú vonkajšie podmienky, ale len jeho myslenie.

Diskusný partner používa citát z knihy Rudolfa Steinera: „Človek je slobodný len vtedy, pokiaľ je schopný v každom okamihu svojho života nasledovať sám seba.“ Pripája k nemu svoj dôvetok: „svoju individualitu, t.j. slobodný človek môže robiť čokoľvek a nemôže byť ničím obmedzovaný (okrem seba).“ Rudolf Steiner v onej vete zjavne nemal potrebu ten dôvetok dodať a teda nie je jasné, prečo ho tam diskusný partner doplnil. Nijako to nevysvetlil. S prvou časťou vety možno súhlasiť, s druhou, t.j. s oným dôvetkom, už menej. Ak niekto tvrdí, že „slobodný človek môže robiť čokoľvek a nemôže byť ničím obmedzovaný (okrem seba)“, tak nech sa napríklad skúsi pozrieť voľnými očami priamo do jasného slnka a zotrvať tak povedzme pár minút bez oslepnutia,

* R. Steiner, Filozofia slobody, Kalligram, Bratislava 2004, str. 133

alebo nech sa vznesie k hviezdám bez pomoci akéhokoľvek stroja. Slobodný či neslobodný, nepodarí sa mu to, nech by to skúšal akokoľvek. Prečo? Lebo ho obmedzuje jednak vlastný fyzický organizmus a jednak skutočnosti vonkajšieho sveta. Je to podobná záležitosť ako s hladom. V oboch prípadoch človek musí ustúpiť ich obmedzeniam či nátlaku. Ak človek zostrojí stroj, ktorý mu umožní pohľad do slnka alebo taký stroj, pomocou ktorého sa vznesie ku hviezdám, tak to znamená len toľko, že vzal prírodné zákony ako niečo dané, vybádal, ako tieto zákony fungujú, a potom ich využil ako podklad pre svoje konanie. V rovine konania človek musí prijať nátlak vonkajšieho sveta ako niečo dané.

Keď jeden človek chce druhého človeka presvedčiť násilu, aby vedome myslel to, čo myslí on sám, tak sa mu to nepodarí. Neexistuje, spôsob ako by mohol nejaký človek vedome myslieť niečo, čo myslieť nechce. Nie je to možné dosiahnuť ani hrubou silou, ani myšlienkovou manipuláciou, ani podaním drogy, ani ničím podobným. Všetky také pokusy práve predpokladajú viac či menej „vypnutie“ ľudského vedomia. Druhý človek sa sám rozhodne, čo chce vedome myslieť a čo nie. Jediný spôsob, ako možno druhého človeka presvedčiť, aby myslel to, čo myslíme my sami, je ten, aby sme mu zrozumiteľne vysvetlili dôvody, prečo by to mal sám chcieť myslieť. To sa nám však nemusí podať, s tým sa musíme zmieriť. Človek má vo svojom vnútri – vo svojom myslení – potenciál slobody. V rovine myslenia človek nemusí ustúpiť nátlaku vonkajšieho sveta, ak nechce*.

Vo fyzickej rovine jeden človek môže iného prinútiť niečo urobiť aj proti jeho vôli. Tak je to s celým vonkajším svetom. Vonkajší svet vždy našu slobodu potláča a preto človek nemôže robiť čokoľvek, ale je schopný myslieť čokoľvek. Realizácia jeho myšlienok je potom otázka jeho tvorivosti s nutnosťou prihliadať na obmedzenia vonkajšieho sveta.

Chcieť môcť robiť čokoľvek je skôr prejavom bezbrehého egoizmu ako prejavom slobodnej individuality. Ak človek spácha nejaký zločin, tak to asi nebudeme považovať za prejavenie sa slobodnej individuality, ale skôr za jej potlačenie. Nasledovanie samého seba alebo prejavenie svojej individuality človek uskutočňuje vtedy, keď jeho čin je v súlade s jeho slobodným myslením (v protiklade k mysleniu neslobodnému, ktoré je pod vplyvom pudov, emócií, rutiny, konvencie). Kým neusiluje o dosiahnutie slobody v myslení, môže len ťažko očakávať slobodné prejavenie sa vlastnej individuality v konaní. Kým jeho myslenie nie je slobodné, tak ani jeho činy nie sú slobodné, nech by mal voľnosť a možnosti vo vonkajšom svete akékoľvek široké. Do tej miery, do akej oslobodil svoje myslenie od rušivých vplyvov, sa stáva slobodným a môže hovoriť o prejavení sa vlastnej individuality v činoch.

Skutočnosť, že náš hlad nie je prejavom našej slobodnej individuality, je evidentná. Nikto tu netvrdí opak. Hlad ako prejav fyzického tela, je niečo, čo k našej individualite pristupuje zo strany prírodných zákonov a preto to individualita nepovažuje za svoju súčasť. V texte recenzie bolo povedané, že je to prejav našej prirodzenosti (toho, čo je v našej bytosti prírodné). Môže to byť

* Vieme o žiarivých príkladoch určitých osobností, pri ktorých dokonca ani hrozba smrti nebola dostatočným tlakom na to, aby sa poddali a nedobrovoľne mysleli to, čo druhí od nich požadovali. Nehovorím tým, že je automaticky správne obetovať pre myšlienku svoj život, ale hovorím, že človek má v tomto možnosť slobodnej voľby.

chápané ako nátlak nášho fyzického organizmu na našu individualitu, lebo hlad naozaj nie je výsledkom nášho rozhodnutia. Uviedli sme už, že vonkajší svet a náš vlastný fyzický organizmus na nás neustále tlačí, neustále našu slobodu potláča. Avšak skutočnosť, kedy a ako uspokojíme svoju potrebu jesť, už môže byť výsledkom nášho rozhodnutia. Možností máme na výber viacero a len jedna z nich je kupovať si tovary za peniaze. Ostatné možnosti sú pravda buď neefektívne (samozásobovanie), asociálne (zločin), ponížujúce (žobranie, hľadanie odpadkov) alebo majú iné závažné nedostatky, ale aj tak sme to my, kto si vyberá. Skutočnosť, že si vyberieme tú najrozumnejšiu možnosť svedčí o tom, že sme nad tým premýšľali: zvažili sme rôzne aspekty, nielen hlad či náš pud nasýtiť sa, ale aj naše vzťahy k druhým ľuďom atď. Ak by sme o tom nepremýšľali a nechali voľný priechod pudom, tak by nám naše pudy možno diktovali, aby sme sa hrabali v odpadkoch alebo kradli či napádali ľudí. Pretože nedáme pudom voľný priechod a pretože samozásobovanie je veľmi namáhavé a neefektívne vo vzťahu k uspokojeniu potrieb moderného človeka, tak si vyberieme možnosť zúčastniť sa na vzájomnom zásobovaní. Ale stále je to naša voľba a nikto druhý nás k nej nenútil. Skutočnosť, že človek sa zúčastňuje na vzájomnom zásobovaní a napriek tomu nemá uspokojené svoje potreby súvisí s tým, že výsledky svojej práce nemohol vymeniť za spravodlivých podmienok. Nespravodlivosť výmeny je príčinou jeho nespravodlivej mzdy a teda aj nemožnosti uspokojiť jeho životné potreby. Ak by sa na vzájomnom zásobovaní nezúčastnil, tak by k onej nespravodlivosti dôjsť ani nemohlo. A príčinou skutočnosti, že nejaký človek by sa chcel zapojiť do vzájomnej výmeny, ale mu to nie je umožnené (je nezamestnaný), je to, že naša ekonomika funguje na princípe egoistickej súťaže. Obe tieto príčiny treba s náležitou odvahou riešiť a nie iba nesmelo zahladzovať ich dôsledky, ako to robí NZP. Čo toto riešenie príčin znamená, bolo v recenzii podané vo forme myšlienky spravodlivých cien, pracovných spoločenstiev a asociatívnej ekonomiky.

Ak niekto činí ostatných ľudí zodpovedných za to, že on sám cíti hlad, tak žije v ilúzii, pretože ostatní ľudia nijako neprispievajú k tomu, že človek každý deň vyhladne a má potrebu sa najesť. Predstavme si človeka na pustom ostrove, kde celý život nikoho nestretne, dokonca možno ani nevie, že nejakí iní ľudia existujú. Zaiste aj on bude pociťovať hlad. Ale nikto nemôže tvrdiť, že jeho hlad je nátlakom nejakej spoločnosti. Ak tohto človeka premiestnime do oblasti obývanej ľuďmi, jeho hlad a pud zaobstaráť si potravu bude presne ten istý, ako na onom ostrove, rozdiel bude iba v tom, že sa bude musieť vzhľadom na podmienky vonkajšieho sveta inak zariadiť pri obstarávaní potravy. Ako však bolo povedané v texte recenzie, netvrdíme, že niekoho treba nechať trpieť, keď si nevie zaobstaráť potravu. Len chceme ukázať, že argumentačné východiská pre obhajobu základného príjmu (pre tzv. právo na príjem) sú založené na omyle spočívajúcom v domnienke, že nutnosť uspokojovať životné potreby je nátlakom spoločnosti. Nie je to nátlakom spoločnosti a preto spoločnosť nemá povinnosť všetkým tieto potreby nepodmienečne uspokojiť.

Civilizovaná spoločnosť má povinnosť nepodmienečne poskytnúť prostriedky na uspokojenie potrieb iba objektívne znevýhodneným ľuďom primerane miere ich znevýhodnenia. U ľudí, ktorí nie sú znevýhodnení, má spoločnosť povinnosť poskytnúť

prostriedky na uspokojenie ich potrieb výhradne v prípade splnenia takých podmienok, ktoré znevýhodnení ľudia schopní splniť nie sú.

Aký je vzťah medzi fyzickým telom a ľudskou individualitou? Zvieratá majú tiež fyzické telo, ale o individualite sa u nich hovoriť zaiste nedá. U zvieratá Ak má zviera potrebu nasýtiť sa, tak snaha o uspokojenie tejto potreby je priama, bez nejakého medzikroku. U človeka je týmto medzikrokom myslenie – keď má človek hlad, tak môže zapojiť svoje myslenie a skúmať, nakoľko je potreba niečo zjesť oprávnená a nakoľko je povedzme len prejavom nejakého rozmaru alebo choroby a podobne. Môže svoje potreby uspokojiť rôznym spôsobom, uspokojiť len čiastočne alebo dokonca vôbec neuspokojiť, ak sa tak rozhodne. Tu vidíme, že dochádza k veľmi jemnému a nenápadnému prechodu od nutnosti k slobode. Áno, fyzický organizmus na nás vyvíja tlak, ale my môžeme postupne prostredníctvom rozvoja svojej individuality tento tlak čiastočne či úplne eliminovať. Je to samozrejme dlhodobý proces. Na tom však vidíme, že prejavy či potreby fyzického tela nemajú byť nepodmienene podporované, ale namiesto toho majú byť kultivované, aby sa skutočná individualita mohla prejaviť čo najnezávislejšie od týchto potrieb. Tým sa nemyslí, že človek sa nemá starať o svoje fyzické telo. Myslí sa tým iba to, že potreby fyzického tela patriaceho k individualite nemajú byť nepodmienene uspokojované, ale individualita by mala dôkladne skúmať svoje potreby a uspokojovať len tie, ktoré svojím myslením rozpozna ako oprávnené. **O nejakej plošnej nepodmienenej uspokojenia potrieb nemôže byť pri úprimnom úsilí o realizáciu slobody ani reči, pretože slobodná individualita sa okrem iného vyjadruje práve tým, že svoje potreby – vzhľadom na ich predchádzajúcu kultiváciu – uspokojuje výhradne podmienene.**

Kultivácia uspokojovania potrieb pomocou myslenia je cestou k slobode. Je to zároveň aj cesta k spravodlivým cenám. Len ten, kto svoje potreby aspoň v nejakej miere kultivoval, je tiež schopný diskutovať o tom, čo je pri utváraní spravodlivých cien nutnou podmienkou: totiž zdôvodnenie miery osobnej spotreby.

Ak niekto podotkne, že na taký stupeň vývoja sme ešte ako ľudstvo nedospeli, tak vyjadrím plný súhlas. O to viac by sme sa však mali snažiť kultivovať naše potreby a nie túžiť po ich nepodmienenom uspokojení. Nebol dosiaľ poskytnutý žiadny rozumný dôvod, prečo by spoločnosť mala poskytovať individualite prostriedky na uspokojenie nekultivovaných potrieb. Poskytovať prostriedky na uspokojenie kultivovaných potrieb by snád mohla, ale aj tu sa najprv očakáva, že individualita najskôr prejaví náležitú snahu – opäť sa teda nebude jednať o nepodmienené uspokojenie.

Tvrdenie, že „mať peniaze neznamena mať moc prikázať ľuďom, aby pre mňa pracovali“ je

* Nemôže to teda byť skutočnosť, že sa človek narodil na určitom území, že je občanom nejakej krajiny a pod., lebo takú podmienku spĺňa aj znevýhodnená osoba. Práca pre druhých je práve takou podmienkou, ktorú znevýhodnená osoba splniť nedokáže (buď vôbec alebo len čiastočne), ale osoba bez hendikepu ju splniť dokáže.

popretím očividnej reality, ako napríklad *:

Keď prídem s peniazmi do obchodu a chcem si kúpiť tovar, tak mi predajca nesmie odmietnuť vystavený tovar predať (to vyplýva z §4 odsek 3 Zákona o ochrane spotrebiteľa). Jedinou podmienkou je, aby som mal dostatok peňazí, a potom môžem predajcovi prikázať, aby mi tovar odovzdal výmenou za ne. Ak by niekto tvrdil, že to je moc daná len zákonom a nesúvisí s peniazmi, nech skúsi tú moc uplatniť bez peňazí. Realita mu poskytne rýchlu odpoveď.

A opäť, keď niekto má peniaze a príde napríklad do nábytkového štúdia, objedná si výrobu nejakého nábytku na mieru a zaplatí. Pracovníci v dielni, ktorí možno dovtedy nepracovali, musia začať pracovať. Je to dôsledok toho, že zákazník využil moc svojich peňazí a dal im povel k práci.

Povedzme, že si človek prenajme auto aj s vodičom. Zaplatí dohodnutú sumu a môže sa prepravovať podľa potreby. Ak by nemal peniaze, tak vodič aj s autom zostanú jednoducho stáť.

Diskusný partner dokonca sám popiera svoje tvrdenie o nesúvisení moci s peniazmi, keď inde uvádza: „Právo privlastňovať si veci vytvárané druhým dávajú človeku peniaze. Peniaze oprávňujú človeka legálne si privlastniť vecí, ktoré vytvorili druhí.“ Vari privlastnenie si cudzích vecí nie je uplatnením moci? A ak teda peniaze súvisia s právom – čím iným je právo, ako mocou prinútiť niekoho, aby sa choval určitým spôsobom? Peniaze znamenajú moc, pretože súvisia s právom. Čo on hovorí o tejto súvislosti? „Peniaze samotné však žiadnym tovarom nie sú, ale právnym nástrojom, preto otázka ich pridelovania nemôže byť riešená v hospodárskej sfére ale v právnej. Ak je toto pridelovanie určované na úrovni právneho štátu, môžeme hovoriť o občianskom práve.“ O tom, že peniaze sú tovarom, v recenzii nebola zmienka. Bolo povedané, že peniaze sú reprezentantmi tovarov, prípadne poukážkami na odber tovaru, a ako také patria do ekonomickej sféry. Skutočnosť, že peniaze súvisia s právom a zákonmi, vyplýva z vyššie uvedených pozorovaní v súvislosti s mocou peňazí. Táto súvislosť sa však v podstate vyčerpáva právom obstarat' si za ne tovar či službu a so všetkým tým, čo s takým obstarávaním súvisí (napr. právo na pravdivé informácie o tovare či službe, právo na reklamáciu a právo na vrátenie peňazí, ak výsledok nemá sľúbené parametre). Ak diskusný partner tvrdí, že tam je ešte aj nejaká iná súvislosť s právom a zákonmi, mal by ju zrozumiteľne vysvetliť. Možno môj úsudok nebol v tejto veci dosť dôsledný. Na obrazoch zo života sme však videli, že človek má právo si za peniaze kúpiť tovar. Odkiaľ pochádza údajné „právo na príjem“, t.j. právo dostávať peniaze nepodmienené vo forme NZP, jednoznačne odôvodnené stále nie je.

Ak diskusný partner uvádza, že subvenčný príjem je darovacím príjmom a tretím druhom príjmu by mal byť údajne príjem z pôžičky, tak podľa všetkého nepochopil zmysel kategorizácie, o ktorú išlo. V texte recenzie nešlo o kategorizáciu peňazí v ekonomike (na kúpne, úverové a

* Okrem mojich príkladov by tu bolo možné citovať aj pasáž z prednášky Rudolfa Steinera z 12. decembra 1918 konanej v Berne (Sociálne a antisociálne pudy človeka). Text prednášky preložil diskusný partner samotný. Keďže sa však chcem vyhnúť akejkoľvek argumentácii postavenej na autorite, tak ponechávam na slobodnom úsilí čitateľa, či si onen citát o moci peňazí vyľadá alebo mu postačia mnou uvedené príklady.

darovacie peniaze), ale o kategorizáciu spôsobu nadobudnutia príjmu vo vzťahu k životnej situácii, v ktorej sa človek nachádza. Podstatné na charakteristike spôsobov získania príjmu je práve táto situácia, resp. jej okolnosti, a nie peniaze ako také. Príjem z výmeny vyplýva zo situácie, kedy jeden človek má možnosť produkovať výsledok práce a následne tento výsledok svojej práce vymieňa s iným človekom za jeho výsledok práce. Je to takpovediac „štandardná“ či „priemerná“ alebo „bežná“ situácia, je to „štandardný“ alebo „bežný“ spôsob nadobúdania príjmu. Subvenčný príjem vyplýva z takej situácie, keď jeho príjemca z objektívnych príčin (t.j. kvôli znevýhodnenosti) nie je schopný do istej miery alebo vôbec produkovať vymeniteľné výsledky práce. Jedná sa o vyrovnávanie nerovnosti z podpriemeru na priemer. Naproti tomu je príjem z daru niečím, čo má za úlohu podporovať rozvoj nad priemernú úroveň, rozvoj niečoho, čo môže byť vynikajúce. Ak chce základný príjem byť darom, ktorý podporuje rozvoj niečoho vynikajúceho, tak nemôže byť nepodmienený, pretože darovací príjem môže byť len dobrovoľný a darovaný len tam, kde to darca považuje za zmysluplné. Plošné nepodmienené obdarovanie nie je možné považovať za zmysluplné, pretože nedochádza k žiadnemu konkrétnemu posúdeniu zmysluplnosti obdarovania. Dať zločincovi NZP, aby mohol lepšie páchať svoje zločiny, úplne postráda zmysel, ale nedá sa zabrániť tomu, aby nepodmienené vyplácaný príjem neplynul aj do rúk ľudí, ktorí nemajú v úmysle žiť v ľudskej spoločnosti harmonicky.

Výška NZP bude musieť vždy byť naviazaná na cenotvorbu, len podľa cien v obchodoch je možné vypočítať jeho výšku, aby bola primeraná potrebám ľudí – to uznáva aj diskusný partner. Čiže príjem z výmeny bude aj naďalej určujúcim príjmom. Ak budú nesprávne ceny v obchodoch, ak budú príliš často nevyrovnané kolísať, tak sa môže stať, že aj NZP môže byť nedostatočný a želaný účinok (uspokojenie potrieb) sa nedostaví.

Ak diskusný partner súhlasí tiež s tým, aby sa hovorilo o spravodlivých cenách a argumentuje, že NZP umožní vyjednávanie spravodlivých cien bez prítomnosti strachu, a že NZP je len darom a teda je vlastne ekonomicky prospešným a nie škodlivým, tak si pravdepodobne neuvedomuje, akým spôsobom vlastne NZP môže falšovať ceny*. Akékoľvek cenové vplyvy, ktoré pochádzajú z mimoekonomického prostredia falšujú ceny. Ľudská spoločnosť sa nemôže vyhnúť tomu, aby niečo ceny vždy nefalšovalo, ale mala by sa snažiť pokiaľ možno takéto vplyvy čo najviac zmierňovať a nie ich zámerne vyvolávať. Pokiaľ sú štátom stanovené právne opatrenia menšieho rozsahu (napr. podmienené subvenčné príjmy), tak to nemusí byť pre spravodlivé ceny až také škodlivé. Ale pokiaľ sa jedná o plošné zavedenie NZP, tak to je opatrenie, ktoré falšuje ceny významným spôsobom. Toto falšovanie však nie je spôsobené tým, že je NZP darom, ale tým, že tento „dar“ je príkazom právneho článku voči ekonomickému článku. Veď stačí len uvážiť, že každý občan príde so svojim základným príjmom do obchodu a bude spôsobovať svojim nákupom ovplyvňovanie cien, ako sa to pri nákupe bežne deje. Ale príjem každého občana by vôbec nebol utvorený na základe ekonomických faktorov, lež na základe právnych faktorov, a to v

* Ak náhodou z textu recenzie nebolo niekomu celkom jasné, čo znamená falšovať ceny – znamená to, že sa ceny odchýlia od spravodlivej úrovne – vid' charakteristika spravodlivej ceny v recenzii. Tento jav sa nazýva falšovaním preto, lebo u jednotlivého tovaru či služby na prvý pohľad vôbec nemusí byť zjavné, že ide o problém. Ceny môžu vyvolávať zdanlivý dojem, že je všetko v poriadku. Problém potom môže preukázať až rozsiahlejšia cenová analýza.

masovom meradle a bez akéhokoľvek vzťahu k ekonomickej produkcii* – veď ľudia by nemuseli ani prstom pohnúť, aby mohli mať peniaze na odber tovarov a služieb. Je nemožné, aby to nemalo významný negatívny vplyv na ceny. Na rozdiel od NZP „vzorec“ spravodlivej ceny je nemysliteľný bez účasti produkujúceho človeka – budúce životné potreby produkujúceho človeka sú v tom vzorci pre cenu určujúce. Myšlienka NZP a myšlienka spravodlivej ceny si v tomto priamo odporuje. Okrem toho, kvôli sfalšovaným cenám bude nesprávna (nespravodlivá) výška príjmu z výmeny. A keďže všetky ostatné príjmy pri svojom výpočte závisia od príjmu z výmeny, tak budú aj tie nespravodlivé. NZP tak sám seba urobí nespravodlivým vo vzťahu k cenám v obchodoch. Nepomôže ani to, že bude nejako automaticky prepočítavaný, lebo dlhodobá tendencia bude taká, že neustále bude smerovať k nespravodlivému stavu**.

Pozrime sa na tvrdenie, že dnes „človek nemá žiadnu možnosť prisvojiť si výsledky svojej práce“. Čo znamená privlastniť si výsledky svojej práce? Technicko-organizačný aspekt del'by práce, ktorý primárne vylučuje, aby človek skonzumoval to, čo on sám vyrobil, neznamená, že privlastňovanie si výsledkov práce je v súčasnosti nemožné. Taktiež sa nedá premýšľať len o čistom konzumovaní, ale aj o hromadení. Úlohu tu zohráva skutočnosť, že vymeniteľný úžitok z výsledkov práce človeka vo forme peňazí plyní k nemu samotnému a nie v prospech celej spoločnosti. V dôsledku toho v súčasnosti vzniká u časti ľudí kumulácia nespotrebovaných prebytkov – teda to, čo nazývame peňažným či materiálnym bohatstvom. Rôzni ľudia majú prebytky v rôznej miere – niekto viac, niekto menej, alebo aj vôbec. Existujú ľudia vlastníci také prebytky, ktoré je nemožné skonzumovať za jeden ľudský život. To je tou najpríkladnejšou ukážkou toho, že si prisvojili výsledky resp. vymeniteľný úžitok svojej práce a zaiste aj práce mnohých iných ľudí. Zámerne sa nevyjadrujem konkrétne, pretože to považujem za extrémne chúlостivú tému pre mnohých súčasných ľudí. Súvisí totiž s tým, čo sa nazýva „súkromným vlastníctvom“ vo všeobecnosti a potom špecificky „súkromným vlastníctvom výrobných prostriedkov“. Kto sleduje moju myšlienkovú líniu dostatočne pozorne, už azda po týchto slovách bude tušiť, čo mám na mysli. Objasňovať túto súvislosť v konkrétnych detailoch považujem momentálne za niečo ďaleko presahujúce rámec tejto diskusie. Príliš by nás to odkláňalo od uvedených kľúčových otázok.

Tvrdenie, že „pracovná sila je výrazom schopností človeka, a teda sa nedá od človeka oddeliť“, je pravdivé len čiastočne. Pravdou je, že pracovná sila sa nedá oddeliť od človeka, ale

* Medzi zástancami NZP som zatiaľ nenatrafil na nikoho, kto by uvažoval o reforme peňažného systému ako nutnej podmienke zavedenia NZP. Pri súčasnom stave "vytvárania peňazí z ničoho" by peniaze na NZP mohli byť vyrobené bez akejkoľvek väzby na realitu – nerobme si ilúzie, že by si to politici nedovolili. Navyše by sa bežní ľudia s NZP mohli zadlžiť v oveľa väčšej miere ako dnes a banky by im ochotne požičali, pretože bonita klienta by bola nepodmienené zaručená. Súčasná už tak nafúknutá spotreba by sa mohla šíleným tempom akcelerovať. To všetko by vytváralo nepredstaviteľný tlak na ceny. Každý, kto má priemerné ekonomické znalosti je podľa mňa schopný pochopiť, aké by to malo dôsledky.

** Len pre zaujímavosť chcem uviesť, že v Argentíne v čase hyperinflácie nastávali také absurdné situácie, že keď si človek prišiel nakúpiť do obchodu, tak údajne po naložení tovaru z regálu do vozíka – kým prišiel k pokladni, aby zaplatil – ceny stúpili o tridsať percent. Mohol by NZP byť zvyšovaný tempom, ktoré by s takým niečím udržalo krok? Avšak asociatívne utváranie spravodlivých cien by túto absurdnú situáciu vôbec nedopustilo, pretože by jej predišlo skôr, ako by nastala.

mylná je tá časť, kde sa tvrdí, že pracovná sila je výrazom schopností človeka. Schopnosti sú výrazom ľudskej individuality, zatiaľ čo pracovná sila je výrazom potenciálu fyzického tela a je v istom zmysle „nezávislá“ na individualite. Aj zvieratá majú pracovnú silu, hoci nemá individualitu (ale tým nikto nechce prirovnávať človeka k zvieratú, to snáď zaznelo dostatočne zreteľne v úvahe o únave z práce uvedenej v texte recenzie). Ako sme v texte recenzie preukázali, tak rozdiel medzi pracovnou silou a schopnosťami je ten, že schopnosti sú u rôznych ľudí rôzne, ale pracovnú silu práve majú všetci dospelí ľudia približne rovnakú (pokiaľ nie sú hendikepovaní). Každý zdravý dospelý človek je schopný obvyklej manuálnej práce. Neznamená to, že by každý mal manuálne pracovať, ale je to dôkaz toho, že pracovná sila je niečo, čo sa týka všetkých dospelých ľudí približne rovnako. A ak vezmeme hypotetický prípad, že niekto nemá žiadne schopnosti uplatniteľné v „odbornej“ práci, aj tak môže pracovať vďaka svojej pracovnej sile.

Ak diskusný partner hovorí o tom, že „v rozvinutej ekonomike sa v podstate každý viac či menej podieľa aj na duchovnej práci, preto je potrebné, aby aspoň časť jeho príjmu pochádzala z daru, t.j. aby mal NZP“, tak by mal okrem uvedeného tvrdenia aj vysvetliť, čo je podstatou kultúrnej práce a čo je podstatou duchovnej práce, aký je medzi nimi rozdiel, a tiež prečo má byť darovanie zo zákona povinné a nárokovateľné. Pretože ak mu vážne ide o slobodu ľudí, tak by mal s akoukoľvek povinnosťou ukladanou ľuďom prostredníctvom zákonov narábať veľmi rozvážne a mal by mať jasno v tom, z čoho táto povinnosť vyplýva. Argumentovať výhodnosťou tu nestačí. Ak je to výhodné, tak nech to ponechá na slobodné pochopenie ostatných (o ktorom sám hovoril a ku ktorému poskytol aj príslušný citát od Rudolfa Steinera) a nech je darovanie dobrovoľné. Prečo ho robiť povinným zo zákona?

Pozrime sa ešte na toto tvrdenie: „Narodenie a smrť sú organickou súčasťou života, kým hlad je len niečo, čo je dnes spôsobované druhými ľuďmi, keďže dnes si žiadny človek svoj hlad neuspokojuje sám, ale mu ho uspokojujú druhí.“ To, že hlad nie je spôsobovaný ľudskou spoločnosťou, ale týka sa len človeka samotného, sme preukázali na začiatku tohto textu. Čiže uvedené tvrdenie vyplýva z nedostatočného rozlišovania.

Správne rozlišovanie detailov postráda aj toto tvrdenie: „Keďže človek je spoluvýtvorcom sveta, môže mať aj ambíciu odstrániť hlad a nebrať to ako len niečo dané.“ Jeden človek nemôže odstrániť hlad, ktorý pociťuje iný človek. Môže mu iba poskytnúť prostriedky, ktoré mu umožnia lepšie uspokojiť potrebu nasýtiť sa. Prípadne môže tieto prostriedky zabezpečiť väčšiemu počtu ľudí ako doteraz. To je zaiste žiadúce. Ale je veľký rozdiel v tom, akým spôsobom sa to dosiahne. Dnes sa napríklad posielajú do afrických oblastí tony potravín pre hladujúcich bez toho, aby sa nejako rozlišovalo, ako sa s nimi nakladá. Bohatnú na nich miestni politici a mocní a milióny ľudí hladujú ďalej. Nepodmienenosť takejto pomoci je nerozumná. Nič by sa nezmenilo ani vedy, keby sa tam poslali namiesto potravín peniaze, dokonca ani vtedy, ak by sa tie peniaze dali priamo jednotlivým ľuďom. Bohatí a mocní majú v rukách miestne obchody a majú pod kontrolou cenotvorbu. Môžu všetky takto darované peniaze odčerpať z rúk obyvateľstva a poskytnúť im za ne len zlomok spravodlivých protihodnôt. Hlad by pokračoval ďalej.

Tou časťou tvrdenia, ktorá vyjadruje predstavu, že človek je spolutvorcom sveta, je popísaná len časť skutočnosti. Druhá časť skutočnosti je tá, že človek je zároveň aj spoluničiteľom sveta. Ľudia neustále nielen tvoria, ale aj ničia, a v tom aj spočíva ich možnosť voľby: tvoriť alebo ničiť. A ľudská spoločnosť usiluje o harmóniu, tak by mala brať do úvahy oba protipóly a nielen jeden z nich. Z toho opäť vyplýva nelogičnosť nepodmienenosti NZP.

Podobne ako sloboda sa ukazuje byť zodpovedanie otázky dôvery pre nás všetkých veľmi zásadné a veľmi potrebné. O to viac je potom problémom, ak si tieto súvislosti neuvedomujeme vo svojej pravej podstate.

Ak by sa diskusný partner bližšie zamyslel nad svojím tvrdením, že „NZP je založený na viere v človeka, že sa dokáže vyvinúť k slobode. Takáto viera môže byť len nepodmienená.“, tak by zistil, že táto údajne nepodmienená viera je v skutočnosti podmienená poznaním čerpaným z nejakého zdroja, napríklad z Antroposofie, t.j. ako sme mohli pochopiť z textu recenzie, je to dôvera podmienená všeobecným poznaním ľudskej bytosti. Z poznania založeného na iných základoch by taká dôvera vzniknúť nemusela. Napríklad z poznania založeného na materializme takáto dôvera nevzniká, lebo podľa neho ľudia nemajú okrem fyzického tela nič iné, a telo vzhľadom na genetický determinizmus nemôže byť slobodné.

Keď diskusný partner tvrdí, že „napríklad keď niečo platím, poskytujem producentovi peniaze v nepodmienenej viere, že pre mňa v budúcnosti niečo vyprodukuje“, tak ignoruje skutočnosť, že tomu človeku nevenuje svoje peniaze a dôveru len tak, ale práve dôveruje druhému človeku na základe poznania jeho schopností, odbornosti atď. (ak by to tak nerobil, tak by sa to považovalo za prejav hlúposti). Koľkokrát to zažívame, keď niečo dôležitejšie kupujeme? Nedávame našu dôveru prvému koho stretneme. Nie, snažíme sa zistiť, kto je našej dôvery hoden na základe určitých svojich kvalít. A ak dotyčný človek sklame našu dôveru tým, že pre nás neurobí, čo deklaroval, tak požadujeme peniaze späť. Naša dôvera je podmienená.

V texte recenzie sa vôbec nepoukazovalo na to, že by sa druhý človek mal chovať podľa našich predstáv. Naopak, vyslovene sme povedali, že druhý človek s našou dôverou nemá vôbec nič spoločné. Dôvera je iba naša osobná záležitosť. Práve preto v tom musíme mať jasno: druhý človek sa zachová nezávisle na tom, aká je naša dôvera. **Ak bude naša dôvera naivná a na základe takejto dôvery budeme robiť nejaké spoločenské opatrenia či zmeny, tak zákonite musí dôjsť ku katastrofe.**

Ak diskusný partner argumentuje, že som dostatočne nepochopil del'bu práce a vzájomné zásobovanie, tak to je niečo, čo by mal dôkladnejšie preukázať, v čom konkrétne toto moje nepochopenie spočíva.

Pri vzájomnom zásobovaní sa v súvislosti s uspokojovaním potrieb dá pozorovať

nasledovné: keď mám hlad, tak mojou potrebou je najesť sa, nasýtiť sa. Túto potrebu uspokojím tým, že zjem chlieb. Proces jedenia chleba je uspokojovaním mojej potreby. Ak by mal iný človek uspokojiť moju potrebu nasýtiť sa, tak by mi musel vkladať jedlo priamo do úst, čiže ma kŕmiť, či do konca priamo do môjho žalúdka. Uspokojenie potrieb priemerného zdravého a svojprávneho dospelého človeka sa dnes určite nedeje prostredníctvom iných ľudí. Chodí snáď niekto takého človeka kŕmiť a obliekať a tak ďalej? Nie, prevažná väčšina ľudí si to zabezpečuje vlastnými silami. A keby aj uvedené činnosti niekto robil za neho, tak určite za neho nerozhoduje, na čo je ochotný minúť peniaze a na čo nie, čo bude jesť, kedy to bude jesť (prípadne či sa bude postiť), čo si každý deň oblečie, kedy pôjde spať, či bude alebo nebude pozeráť nejaký film alebo čítať knihu a podobne. Človek aj dnes v prevažnej miere sám uspokojuje svoje potreby a realizuje tie podstatné rozhodnutia, za akých okolností k uspokojeniu dôjde – pochopiteľne pri tom vychádza z možností, ktoré má k dispozícii. Rozdiel oproti minulosti je ten, že predtým bol človek zásobovaný prostriedkami uspokojenia potreby (čiže napríklad chlebom) takmer výhradne prostredníctvom vlastnej práce – preto sa to nazýva „samozásobiteľ“. Čiže je potrebné dostatočne rozlišovať medzi zásobovaním tovarmi a službami a samotnou realizáciou uspokojenia potreby. V súčasnej dobe prevažujúceho vzájomného zásobovania človeka prostriedkami uspokojenia potrieb zásobujú ostatní ľudia, a on zásobuje iných (alebo by aspoň mal, ak je spôsobilý na prácu). Vzájomné zásobovanie je principiálne vždy podmienené prácou ľudí, ktorí sa na ňom zúčastňujú. Nemožno hovoriť o vzájomnom zásobovaní tam, kde dodáva výsledky práce len jedna strana a druhá strana nie. To je jednostranné zásobovanie druhého a nie vzájomné zásobovanie. Vo všeobecnosti si pri vzájomnom zásobovaní musia výsledky práce dodávať obe strany navzájom (nerobia to priamo, ale prostredníctvom peňazí), inak nejde o vzájomné zásobovanie. NZP však nepodmienené umožňuje ľuďom nechať sa zásobovať druhými, ale ich nenúti prinášať vlastné výsledky ako protihodnotu. Na tom možno vidieť, že NZP dokonca vytvára možnosti vzniku situácii, ktoré odporujú realite vzájomného zásobovania.

Z toho vyplýva, že diskusný partner samotný dostatočne presne nerozlišuje medzi uspokojovaním potrieb človeka a zásobovaním človeka tovarmi a službami, ktoré jeho potreby uspokojujú. Opakovane zdôrazňuje, že potreby človeka sú uspokojované druhými, ale to nezodpovedá pozorovaniu reality vzájomného zásobovania. Potreby človeka nie sú uspokojované druhými, druhí ľudia človeku len môže poskytnúť výsledky práce, prostredníctvom ktorých on sám uspokojuje svoje potreby. Svoje nedostatočné rozlišovanie diskusný partner vydáva za môj omyl.

Ako je to s pracovnou motiváciou pri takto podanom vzájomnom zásobovaní? Vzhľadom na súčasné pomery sa človek rozhoduje pri vykonávaní práce podľa toho, aký vysoký príjem (a či vôbec) dostane za prácu. To je podľa mňa to, čo diskusný partner nazýva optikou samozásobiteľa. Takéto označenie znie tak, akoby za tento stav niesol zodpovednosť len dotýčny človek, ktorý tak premýšľa. To je však len čiastočne pravdou. On sám síce môže zmeniť myslenie, ale čo mu to pomôže, keď životná realita ho presviedča o opaku. Ešte tu teda chýba niečo druhé, niečo, čo mu

* To sa týka pochopiteľne aj prípadov, kedy ide o buď solidárnu podporu znevýhodnených ľudí alebo o dobrovoľné (!) darovanie. Tu však toto jednostranné zásobovanie má oprávnený dôvod.

potvrdí správnosť jeho uvažovania v tom zmysle, že vykonávanie práce nemusí podmieňovať výškou svojho príjmu – a tým niečím sú spravodlivé ceny.

Aký je vzťah medzi motiváciou k práci a spravodlivou cenou? Ak viem, že dostanem za výsledok svojej práce vždy spravodlivú cenu (resp. spravodlivý príjem), tak už sa nemusím rozhodovať akú prácu budem robiť podľa výšky príjmu, ale podľa toho, čo ostatní ľudia potrebujú, aby som pre nich urobil. V myšlienkovvej rovine tak dochádza k oddeleniu práce od príjmu. Nepremýšľam o tom, či takou alebo onakou prácou zarobím dosť na svoje živobytie, ale premýšľam o tom, kde a ako by som mohol priniesť ostatným ľuďom múdre pracovné výsledky. Peniaze prestávajú byť pre mňa až také dôležité. A niečo podobné sa deje aj na strane prijímateľa výsledku mojej práce. Zákazník už nemusí vyberať tovar primárne podľa ceny, pretože vie, že má dosť peňazí na jeho kúpu (aj jeho príjem je spravodlivý a teda zodpovedá jeho potrebám) a tak sa viac môže sústrediť na tie skutočne podstatné vlastnosti tovaru, ako napríklad jeho užitočnosť, kvalitu spracovania, šetrnosť k životnému prostrediu atď. Prostredníctvom toho, čo tu bolo uvedené, pracovné spoločenstvá v kombinácii so spravodlivými cenami môžu vyriešiť aj problém nezamestnanosti. Pracovné spoločenstvá dajú pracovné možnosti všetkým, ktorí chcú pracovať, pretože sa nebudú musieť pri prijímaní nového člena rozhodovať podľa platových možností, ale len podľa toho, či bude prospešným členom spoločenstva. Spravodlivé ceny zabezpečia spravodlivý príjem pre všetkých pracujúcich.

Ak niekto podotkne, že sa údajne podobný efekt dosiahne aj kombináciou pracovných spoločenstiev s NZP, tak mu bude odpovedané, že NZP falšuje ceny a preto nie je možné z dlhodobého hľadiska dosiahnuť spravodlivé ceny a teda ani spravodlivé príjmy. Sfalšované ceny spôsobia skôr či neskôr nespravodlivé príjmy a teda utrpenie ľudí, ako ho vidíme v súčasnosti.

Ako je to s deľbou práce? Zložitosť súčasnej ekonomickej produkcie si vyžaduje, aby spolupracujúci ľudia svoju spoluprácu organizovali, aby mohla prebiehať podľa možnosti čo najharmonickejšie, a aby sa podarilo vyprodukovať požadovaný výsledok. Rozdelia teda prácu na jednotlivé kroky, ktoré podľa možnosti jasne popíšu, zistia, v akom poradí by mali byť vykonávané, ako dlho by mohli trvať, aké sú s nimi spojené riziká, aké budú náklady a prípadne premyslia ešte ďalšie aspekty. Takto popíšu produkčný proces, dohodnú sa, čo kto bude robiť a potom tento proces opakovane realizujú. Keďže návrh procesu nebude od začiatku dokonalý, mali by podľa možnosti trvalo usilovať o jeho ďalšie zdokonalenie. Jednotlivé kroky je možné zautomatizovať, nahradiť ľudskú prácu prácou strojov a podobne.

Táto spolupráca môže byť viac alebo menej slobodná, viac alebo menej tvorivá, to v tejto chvíli nie je dôležité. Čo je dôležité, je to, že v rámci takejto komplexnej produkcie je potrebné mať okrem pohľadu na jednotlivé detaily aj pohľad „z nadhľadu“, ktorý práve posúdi celkovú harmonickosť procesu. Tento pohľad má na starosti osoba, ktorú môžeme nazvať manažérom. Takáto osoba by mala mať aspoň nejaké skúsenosti s každým jednotlivým krokom produkčného procesu, aby vedela posúdiť celkovú súvislosť. Bez účasti tejto osoby by sa produkčný proces mohol stať disharmonickým alebo úplne nefunkčným. Ale táto osoba nemá organizovať právne

vzťahy medzi pracujúcimi, ako je to teraz (nemá rozhodovať o ich prijímaní a prepúšťaní a podobne). Tie si majú pracujúci usporiadať podľa vlastných predstáv navzájom medzi sebou – to sme nazvali v recenzii pracovným spoločenstvom. Potom už manažér nebude môcť vytvárať mocenský nátlak na pracujúceho, pretože na to nebude mať žiadne oprávnenie.

Deľba práce umožňuje zvýšenie efektivity práce a toto zvýšenie efektivity sa podieľa na jave zvanom nezamestnanosť. Okrem toho zvýšenie efektivity práce spôsobuje tlak na ceny smerom dole, lebo množstvo ľudskej práce pri produkcii určitého tovaru alebo služby sa znižuje a výroba sa tak zlacňuje. Takýto jav bude badateľný aj v prípade, ak by existovali spravodlivé ceny. Tento pokles je indikátorom, ktorý je treba sledovať podobne, ako sa to robí dnes (napr. meraním inflácie) a urobiť potom potrebné opatrenia, aby sa zabránilo priveľkému zníženiu cien. Obdobne to platí pre prípady, kedy by ceny mali tendenciu neprimerane rásť. Takéto opatrenia nemajú však spočívať v priamej regulácii cien. Skôr je potrebné rozpoznať, aké organizačné opatrenia je možné urobiť, aby ceny prestali klesať alebo rásť. Ako bolo uvedené v texte recenzie, vytvorenie komplexného úsudku o ekonomických skutočnostiach je možné len v rámci asociatívneho vyjednávania. O to viac to platí pre spomenuté opatrenia. Hovoriť o týchto opatreniach detailne nie je úlohou tohto textu. Mám v úmysle sa k tomu vrátiť pri inej príležitosti.

Podobne ako s výhradou, že údaje nerozumiem deľbe práce a samozásobovaniu, je to aj s označením, že údaje „hľadím na vec samozásobiteľskou optikou“ - nebolo to nijako vysvetlené. V čom konkrétne má táto „samozásobiteľská optika“ spočívať? Spravodlivé ceny sú predsa presný opak samozásobovania, pretože človek nemusí uvažovať nad výškou svojho príjmu, ale nad tým, čo robí pre druhého, a aby to robil podľa možnosti čo najlepšie. Áno, nemôže robiť čokoľvek, ale to nie je nič nezvyčajné. Avšak ak niečo pre druhých bude robiť a druhí to budú chcieť, tak výška jeho príjmu bude vychádzajúca z princípu spravodlivých cien dostatočná.

Tvrdenie, že mi „chýba viera“ je niečo, čo nás v diskusii nikam neposunulo. Ako som sa vyjadril v recenzii, môj názor je, že v dnešnej dobe nemôžeme stavať na iba viere, potrebujeme mať aj vedomé poznanie. Stavanie na čistej viere nás vedie k dogmatizmu a to je pre konštruktívnu diskusiu nežiadúce.

Vo vyjadreniach diskusného partnera na viacerých miestach zazneli citácie Rudolfa Steinera ako určité podloženie jeho vlastných argumentov. K uvedeniu citácií a ich obsahu nemám výhrady, ja sám som použil citácie na tých miestach v texte recenzie, kde sa mi to zdalo primerané. Čo ma však mrzí je, že som sa len veľmi málo dozvedel o vlastných myšlienkach a vlastných pozorovaniach diskusného partnera. Ale na druhej strane som mu vďačný za to, že ma svojimi námietkami a pripomienkami priviedol k tomu, že som vyvinul úsilie doplniť a upresniť svoje predchádzajúce úvahy.

Môj odhad o ústupe G. Wernera od myšlienky NZP bol vzhľadom na jeho aktivitu za posledné roky nesprávny. Možnosť omylu som pripustil už predtým, tak teraz môžem pripustiť, že som sa v tom zmylil – nakoniec bol to len odhad podobne ako ten, že sa u neho môžeme dočkať modifikácie myšlienky NZP. Tento môj omyl sa však týka osoby G. Wernera a nie podstaty NZP. A

teda to nič nemení na tom, že každý, kto chce obhajovať myšlienku NZP, musí vedieť poskytnúť zrozumiteľné argumenty pre vyššie uvedené námietky vzhľadom na to, že ju chce realizovať ako zákonom zavedené opatrenie. Ak by ju zákonom zavádzať nechcel, možno by mohla byť tolerancia k nedokonalosti jeho argumentácie vyššia. Takto však musí spĺňať prísne kritéria, lebo tu ide o veľa.

Zástancovia základného príjmu majú túžbu vo všeobecnosti uspokojiť ľudské potreby, aby sa ľudia mohli „oslobodiť“ od každodennej driny a robiť niečo iné, čo považujú za zmyslupnejšie. Dobré, môžeme súhlasiť s tým, že to je šľachetný cieľ. Nikde však z ich úst nepočuť túžbu po nasýtení ľudského ducha pravdivými obrazmi a myšlienkami o tom, čo sú skutočné príčiny súčasných problémov ľudstva. Vari na tom nikomu zo zástancov NZP nezáleží? Čiže len ticho dúfajú, že to ľudia sami rozoznajú so základným príjmom vo vrecku, a že to potom možno nejakým spôsobom vyriešia? A pritom dnešné ľudstvo primárne vôbec nestráda kvôli neuspokojeným potrebám, tie sú len dôsledkom toho, že rôzni ľudia usilujú o to „smieť robiť čokoľvek“ a vďaka nedokonalosti spoločenského usporiadania je im to aj umožnené. Utláčajú a zotročujú ostatných, manipulujú s davom vo svoj prospech, umlčávajú tých, ktorí hovoria pravdu, klamú a kradnú, spôsobujú nešťastie a smrť. Aj im by mal byť vyplácaný NZP? Nech pokračujú v kolosálnom útlaku, ktorý trvá už dlhé roky? Okrem toho, že sa tomu spomenutí ľudia zasmejú, tak to ešte aj využijú na to, aby svoju sféru moci rozšírili. Od najprimitívnejšieho gangstra až po elitára stojaceho v pozadí svetovej politiky bude každý z nich NZP využívať na spôsobovanie ešte väčšieho utrpenia ostatným. Budú chcieť utopiť prítomnú vôľu ľudstva k zmene v pohodlí a bezstarostnosti. Budú chcieť zabiť v ľuďoch tvorivého ducha prejavujúceho sa v nespokojnosti so súčasnou nezdravou situáciou. Budú chcieť v ľuďoch zhasiť iskru vyššieho bytia tým, že na nich vylejú chladivý prúd uspokojenia púhych vonkajších potrieb zároveň popierajúc akékoľvek iné ako materiálne skutočnosti. Iste, nemusí sa im to podariť natrvalo, ale na ako dlho sa tým zhatí ľudský pokrok? Koľko utrpenia prežijú tí, ktorí to budú musieť podstúpiť? Kto si toto neuvedomuje alebo to popiera, ignoruje sily, ktoré v tomto svete vládnu, a ktorých účinky je možné pozorovať. Kto si to uvedomuje, pravdepodobne pociťuje vo svojom vnútri podnet k tomu, aby tieto veci v rámci svojich nevelkých možností objasnil. Bude intenzívne bádať, aby rozpoznal skutočnú podstatu svetových dejov. Nebude čakať na základný príjem, ale začne už dnes a bude v tom vytrvalo pokračovať bez ohľadu na vonkajšie okolnosti. Iste, môže sa vo svojich záveroch myliť, môže byť neúspešný a tak ďalej. Ale pri trvalom úsilí nakoniec pravda bude vyslovená a bude pôsobiť vo vnútri ľudí, ktorí si ju vedome či podvedome žiadajú. Pohne ich to k činu a oni sami zo svojho slobodného myslenia rozoznajú, čo je treba urobiť, a uskutočnia to. Uvedené nech je poznaním podmienenou dôverou v ľudí toho, kto si vytýčil ako svoj cieľ dobro celého ľudstva.

My, súčasní ľudia, prirodzene túžime po slobode. Keď však máme možnosť slobodne myslieť, tak nám to začne byť nepohodlné, pretože sa môžeme ocitnúť vo „vzduchoprázdne“. To je

pochopiteľné – ak nemôžeme opierať svoje názory a dôvody svojho konania o nič iné ako o vlastné myslenie, tak pociťujeme neistotu, pretože naše myslenie je ešte zatiaľ niečo krehké, nejasné a nie veľmi silné. Namiesto toho, aby sme svoje myslenie posilnili a vyjasnili, tak si nahovárame, že môžeme túto neistotu kompenzovať istotou vo vonkajšom svete. Lenže vonkajší svet v nás vždy bude vyvolávať neistotu a bude sa voči nám chovať nepredvídateľne. Preto musíme hľadať istotu vo svojom vnútri. Ak ju hľadať nebudeme, alebo ak zlyháme pri jej hľadaní, tak nám nepomôže ani nepodmienený základný príjem. Spôsobí práve presný opak toho, v čo dúfame: namiesto slobody budeme mať len ďalšiu závislosť od vonkajšieho sveta.

Andrej Szolgay, 19.11.2012